

İlköğretim Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Tamamlayıcı Değerlendirme Yaklaşımları Konusundaki Görüşleri

Tuğba Yanpar Yelken^a

Özet

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim bölümü sınıf öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirme konusundaki görüşlerini belirlemektir. Çalışma 2004-2005 Öğretim yılında 108 öğretmen adayı üzerinde yapılmıştır. Veriler açık uçlu anket ve görüşme yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirmeyi kavram olarak doğru anladıkları, geleneksel değerlendirme ile karşılaştırarak üstün ve zayıf yönlerini belirttikleri ve kendilerinin tamamlayıcı değerlendirme hazırladıkları ve zevk aldıkları söylenebilir. Bu nedenle, öğretmen adayları sosyal bilgiler öğretiminde tamamlayıcı değerlendirmeyi kullanmayı gerekli görmüşlerdir.

Anahtar Sözcükler: Tamamlayıcı değerlendirme, Sosyal bilgiler öğretimi, Öğretmen eğitimi

Abstract

The purpose of this study is to determine opinions of the student teacher in the classroom teacher education program on alternative assessment in the social studies. This study was used 2004-2005 education year, 108 student teacher. Open ended questionnaire and interview administered in order to collect data. Results of the study show that student teachers comprehended concept of the alternative assesment, compared traditional and alternative assessments, determined superior and lack of the alternative assessment and prepared alternative assessment and enjoyed this study. Also, the uses of alternative assessments in the social studies were required.

Key words: Alternative assesment, Teaching of the social studies, Teacher education.

---

^a Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, tyanpar@yahoo.com

GİRİŐ

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı'nda yeni programların oluşturulması söz konusudur. Bu anlamda program öğretmen ya da konu merkezli değil, öğrenen merkezli ve öğrenenin bakış açısını yansıtmaktadır. Öğrenci kendisine sunulan bilgileri ezberleyerek, edilgen bir biçimde öğrenmeye çalışmak yerine, öğrenme-öğretme sürecine aktif olarak katılmaktadır. Kendisine sunulan uyarıları yorumlayarak, anlamlandırarak bilgiyi bizzat kendisi yapılandırır. Bu anlayışla öğrenen kendi öğrenmelerini kendisi oluşturmaktadır. Bu yaklaşım oluşturmacı (Constructivist) anlayışa dayanır. Oluşturmacı anlayışa göre, değerlendirme süreçle iç içedir. Öğrencilerdeki niteliksel değişimi gözlemek amaçtır. Biliş bilgisi (metacognition) ve yansıtıcı aktiviteler (öğrenci çalışmaları) önemlidir (Yanpar 2001 a). Bu nedenle geleneksel değerlendirme araçları yanında sürece yönelik değerlendirmeyi sağlayan araçlar vardır (Performans değerlendirme, portfolio değerlendirme, gözlem, görüşme vb.). Yeni program öğrenenin çok yönlü gelişmesini hedeflemektedir. Bu anlamda bilgiler yanında, duygular ve özellikle de beceriler ağırlıktadır. Yeni programlar konusunda öğretmen adayları ve öğrencilerin hazırlanmaları gerekir. Bir önceki program incelendiğinde öğrenci merkezli görüldüğü ancak uygulamada sorunlar olduğu görülmektedir. Öğrenci merkezli süreçlerin daha önceden de vurgulandığı kaynaklar mevcuttur (Sönmez 1999).

Bu araştırmada yeni programın bir getirisi olan tamamlayıcı değerlendirme üzerinde çalışılmıştır. Değerlendirme programın çok yönlü olarak başarılı olup olmadığı hakkında fikir verir. Bu nedenle değerlendirme yapılması gerekir. Geleneksel anlamda ölçme değerlendirmeye bakıldığında sınavların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu sınavlar sonucunda nota dayalı değerlendirmeler yapılmaktadır. Oysa yeni program anlayışı sürece dayalı değerlendirmeyi bir başka deyişle öğrenenin kendisinin aktif olarak bir şeyleri üretmesi, oluşturma çabasını göstermektedir.

Öğretmenler çoğu zaman öğrencilerin, sınavlarında veya ödevlerinde sergilediklerinden daha fazlasını bildiklerine inanırlar. Bu sorunu aşmak için öğretmenlerin, öğrencilerin başarısını değerlendirmede birkaç yöntemi birlikte

kullanması önerilir. Çoklu değerlendirme araçları kullanmak, her öğrenciye ne bildiğini gösterme konusunda bir şans tanır. Öğretmenin de birkaç aracı birlikte kullanarak öğrencinin ne bildiğini ve ne yapacağını bilmesi bu konuda kendine daha fazla güven duymasını sağlayabilir. Tartışma, yazılar, performans ödevleri ve sunular öğrenci hakkında bilgi edinmenin en iyi yollarındandır. Bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir. Bazı öğrenciler tartışma sırasında sessiz kalırken iç, yazmaya geldiğinde çok güzel şeyler yazabilirler (Levstik & Barton, 2001: Bulunduğu Kaynak MEB Sosyal Bilgiler Programı 2004).

İlköğretim sosyal bilgiler dersinde de sürece dayalı, öğrenciyi çok yönlü geliştirmeyi ve gelişimini izlemeyi hedefleyen değerlendirmeler için, bilinen sınav türlerinin yanında tamamlayıcı değerlendirme yollarının da kullanılması gereklidir. Tamamlayıcı değerlendirme, çeşitli geleneksel değerlendirme yöntemlerinin dışında kullanılan değerlendirmeler için genel bir kavramdır. Bu durum yeni geliştirilen MEB programında özellikle vurgulanmış, açıklamalar ve örnekler verilmiştir. Böylece öğretmenlerin önünde rehber olabilecek bir klavuz hazırlanmıştır.

Klavuzda belirtilen değerlendirme araç ve yöntemleri aşağıda belirtilmektedir. Ancak bunların dışında öğretmen ve öğrenciler yaratıcılıklarını kullanarak çok farklı yollarda bulabilir. Klavuzda belirtilen araç ve yöntemler aşağıda kısaca açıklanmaktadır:

- **Gösteri:** Öğrencinin yapmış olduğu gösteride performansı değerlendirilir. Performans kontrol listeleri ya da dereceleme ölçekleri kullanılabilir..
- **Anektodlar:** Öğrencilerin problemleri için bilgi toplama yöntemlerinden biridir. Öğrencilerin davranışlarıyla ilgili kısaca yazılmış raporların kaydedilmeleriyle oluştururlar.
- **Tartışma:** Öğrencilerin fikirlerinin ortaya çıkmasını ve paylaşılmasını sağlayan aktif bir yoldur.
- **Sergileme:** Yapılan çalışmaların sergilenerek izlenmesi ve değerlendirilmesidir.
- **Deneyler:** Sosyal bilgiler dersinde deneyle öğrenilebilen konuların uygulamalarının yapılmasıdır.

- **Görüşme (Mülakat):** Çok kullanılan bir yöntem değildir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler, öğrencilerin çalışmalarını hakkında ve konuları nasıl anladıkları konusunda anlama düzeylerinin daha iyi değerlendirilmesine yardımcı eder.
- **Gözlemler:** Öğrenen Performansının gözlenerek izlenmesidir.
- **Sözlü Sunum:** Öğrenenlerin kendisini sözel olarak ifade etmesini sağlar.
- **Projeler:** Öğrencilerin oluşturdukları süreçler ve ortaya çıkan ürünleri göstermesi bakımından projeler üst düzey yaşam ve düşünme becerilerini geliştirebilir.
- **Araştırma Kağıtları:** Öğrencilerin araştırma süreçlerini gösterir.
- **Öz Değerlendirme:** Belli bir konuda bireyin kendi kendisini değerlendirmesine öz değerlendirme denilir.
- **Kısa Cevaplı Maddeler:** Bir kelime, bir sembol ya da en çok birkaç kelime ile cevaplanabilen madde türüne denir.
- **Çoktan Seçmeli Testler:** Öğrenciden istenen, doğru cevabı verilenler arasından seçip işaretlemesidir.
- **Eşleştirmeli Maddeler:** İki grup halinde verilen ve birbirleriyle ilgili olan bilgi öğelerinin, belli bir açıklamaya göre eşleştirilmesini gerektirir.
- **Uzun Cevaplı Maddeler:** Bu tip maddelerde, öğrencilere bir ya da birkaç soru verilip bunlara belli bir sürede yazılı cevap vermesi istenir.
- **Öğrenci Ürün Dosyası (Portfolyo)**

Portföyler, daha önce ortaya konmuş kriterlere göre, öğrencilerin çalışmalarının amaçlı olarak bir araya getirilmesidir (Kauchak & Eggen, 2003:412). Öğrenci ürün dosyası, öğrencilerin bir ya da birkaç alandaki çalışmalarını, harcadığı çabayı, geçirdiği evreleri gösteren başarılarının koleksiyonudur. Öğrencinin gelişimini, velisinin ve öğretmenlerinin izleyebilmesine olanak sağlayan bir çalışmadır. Sınıf içi etkinliklerin bir araya getirilip, yansıtılmasıyla oluşan portfolyo, aynı zamanda hem öğretmen hem de öğrenci için bir değerlendirme yöntemidir.
- **Performans Değerlendirme**

Performans değerlendirme, öğrencinin günlük yaşamındaki problemleri nasıl çözeceğini ve problem çözmek için sahip olduğu bilgi ve becerileri nasıl kullanacağını göstermesini ister. Performans değerlendirme süreç içine yayılmıştır, zamana bağlı değildir. Performans değerlendirme üst düzey düşünme becerisi geliştirmelerinde öğrencilere yardımcıdır (Henson, 2001:415).

- **Dereceleme lekleri (Rubric)**

Dereceleme lekleri, performansı tanımlayan kriterleri içeren puanlama rehberidir. Herhangi bir çalışmanın puanlanması için geliştirilmiş ltleri içeren bir araçtır.

- **Tutum lekleri**

Tutum; bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluşluk hali veya eğilimdir (zgven, 1999, Bulunduğu kaynak: MEB Programı 2004). Tutumların ölçülmesinde en çok kullanılan yöntem Likert leğidir. Likert tipi ölçeklerle, ölçülmek istenen tutumla ilgili çok sayıda olumlu ve olumsuz ifade yazılır. Bu ifadeler için, “Tamamen katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” biçiminde tepkide bulunulur. Böylece her cevaplayıcı, ölçekteki her ifadenin kapsadığı tutum objesine katılma / katılmama derecesini bildirmiş olur (**MEB Sosyal Bilgiler Programı ğretmen Klavuzu 2004**).

Bunların yanında bulmacalar, kavram haritaları, kelime avları, eğitsel oyun kartları, çalışma yaprakları, yap-bozlar, asetatlar, slayt oluşturma vb. Çok sayıda yollar tamamlayıcı değerlendirme için kullanılabilir. Bir anlamda öğrencinin emek vererek oluşturduğu her türlü materyal ve çalışmalar sosyal bilgilerde tamamlayıcı değerlendirme olarak içe yarayabilir (Yanpar 2005) Burada önemli olan hem süreç hem de üründür. Örneğin bir çocuğun araştırma yaptığını düşünelim. Sadece araştırma raporu değil, aynı zamanda araştırmayı nasıl yaptığını da değerlendirilir. Kısacası tamamlayıcı değerlendirmede çok yönlülük vardır. Bireysel farklılıklar içinde uyum bir değerlendirmedir. Bir ğrenci bir alanda başarılı olamıyorsa bir başka çalışmada kendini gösterebilir.

Örneğın iyi konuşamayan bir çocuk belki resim ya da oyunla bildiklerini kanıtlayabilir. Çünkü her öğrencinin başarılı olabileceğı bir alan vardır. Bir öğrencinin bütüncül öğrenmesini anlamak için kavram haritası belki en iyi araç olabilir. Kavram haritası yoluyla birey bilgiyi bütüncül olarak organize eder, düzenler ve yansıtır. Sosyal Bilgiler ve ilgili alan dersleri sosyal içerikli olduğu için ve bu derslerde öğretilen kavramların, alanların kendi içinde ve disiplinler arası ilişkileri olduğu için, öğrencilerin bu ilişkileri ne kadar kavrayabildiğı ve yorumlayabildiğini görmede kavram haritaları fayda sağlayabilir (Parmaksız 2004). Sosyal bilgiler dersi süreçle iç içe bir şekilde ve çok yönlü değerlendirilebilir. Ders sürecinde yapılan etkinlikler aynı zamanda değerlendirme içinde kullanılabilir. Ya da ayrıca değerlendirme etkinlikleri oluşturulabilir. Öğrencilerin bu tür tamamlayıcı değerlendirme çalışmalarıyla duyuşsal olarak kendilerini daha mutlu ve güvende hissedebildikleri ve tutumlarında değışme meydana geldiğı çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Yanpar 2001 b, Arslan 2004, Akay 2005, Güngör 2005).

Tamamlayıcı değerlendirmenin nasıl yapılacağıının öğretmen yetiştirmede öğrenilmesi gerekir. Öğretmenlerin bu alanda rehberlik yapabilmeleri için iyi yetişmiş olmaları sağlanmalıdır. Bu anlamda bu çalışmada geleneksel ölçme değerlendirmeyi önceden öğrenmiş olan öğretmen adaylarına tamamlayıcı değerlendirme tanıtılmış, örnekleri gösterilmiş ve kendilerinin hazırlamaları istenmiştir. Daha sonrada görüşleri alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ilköğretim sınıf öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde tamamlayıcı değerlendirmeler konusundaki görüşlerini tespit etmektir. Yeni yaklaşımlara karşı öğretmenlerin olumlu bakış açısına sahip olmaları uygulamaların başarılı olmasını sağlayabilir. Bu nedenle hizmet öncesi öğretmen eğitiminde uygulamalı eğitim verilmesi ve bu konuda olumlu duyguların oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışma öğretmen adayları üzerinde yapılması, görüşlerin oluşturulması ve tamamlayıcı değerlendirmelerin sosyal bilgilerde uygulanması açısından önem taşımaktadır.

Problemler

Bu çalışmada cevap aranan problemler aşağıda verilmektedir:

1. Öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirme kavramını algılamaları nasıldır?
2. Öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirmeyi nasıl hazırladıkları konusundaki görüşleri nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının Geleneksel değerlendirmeye göre tamamlayıcı değerlendirmenin üstün ve eksik yönleri konusundaki görüşleri nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının Sosyal bilgiler dersinde tamamlayıcı değerlendirmenin gerekliliği konusundaki görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma niteliksel veri toplama yoluyla yapılmıştır. Öğretmen adaylarının hazırlamış oldukları tamamlayıcı değerlendirme dosyaları ve öğretmen adaylarının görüşleri alınmıştır. Açık uçlu anket ve görüşme yoluyla veriler elde dilmıştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışma 2004-2005 öğretim yılı II. Döneminde Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi 3. sınıfta okuyan sınıf öğretmenliği hayat bilgisi ve sosyal bilgiler II dersini alan öğretmen adayları üzerinde yapılmıştır. İkinci öğretimde okuyan toplam 108 sınıf öğretmeni adayının görüşleri alınmıştır. Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden “Kolay ulaşılabilir durum örnekleme (Convenience sampling)” kullanılmıştır. Bu dersi alan öğretmen adayları gerek kağıt kalem-testleri ile yapılan ürüne dayalı değerlendirme gerekse tamamlayıcı değerlendirme türleri ile yapılan sürece dayalı değerlendirme üzerinde dersler ve uygulamalar yapmışlardır.

Araştırma Süreci

Araştırma için öncelikle öğretmen adaylarına “Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi II” dersinde tamamlayıcı değerlendirme anlatılmış, örnekler gösterilmiş ve daha sonra kendilerinin hazırlanmaları istenmiştir. Alan öğrenciler daha önceden geleneksel sınav hazırlamayı hem öğretimde planlama ve değerlendirmede hem de dersin I. Döneminde (Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler öğretimi I)görmüşlerdir. Öğrenciler gruplara random olarak ayrılmışlardır. Her grup yeni oluşturulan ilköğretim programına göre sosyal

bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf için belli kazanımları ölçen tamamlayıcı değerlendirmeler hazırlamıştır.

Öğretmen adayları yaratıcılıklarını kullanarak birlikte çok yönlü ölçme ve değerlendirme araçları oluşturmuşlardır (Bulmacalar, kavram haritaları, yap-bozlar, kelime avı, kendini değerlendirme formu, performans gözlem çizelgesi, dosya ödevleri, çalışma kağıtları, slaytlar vb.). Bu derste öğretmen adayları kendileri aktif olmuşlardır. Bu çalışmaları ile ilgili grup dosyaları oluşturmuşlardır. Böylece yaptıklarını bütün olarak görme şansları olmuştur. Adaylar zorlanmışlardır. Çünkü önlerinde model olabilecekleri örnekler çok azdır. Sadece ilköğretim yeni program kitabından örnekler bulabilmişlerdir.

Daha sonra öğretmen adaylarından tamamlayıcı değerlendirme ile ilgili görüşler istenmiştir. Problemlerle ilgili açık uçlu dört soru sorulmuştur. Farklı başarı seviyelerinden seçilen bazı öğrencilerle görüşme yapılmıştır. Bunun yanında öğrencilerin grup dosyaları incelenmiştir. Grup dosyalarının içinde tamamlayıcı değerlendirmeler yer almaktadır.

Öğrencilere araştırmanın problemleri doğrultusunda sorulan sorular şunlardır:

1. Tamamlayıcı değerlendirmeyi nasıl algılıyorsunuz?Sizce nedir? Nasıl yapılır?
2. Tamamlayıcı değerlendirme olarak sosyal bilgiler dersi için neler hazırladınız? Nasıl hazırladınız?
3. Geleneksel ölçme değerlendirme ile karşılaştırdığınızda tamamlayıcı değerlendirmenin üstün ve eksik olan yönleri nelerdir?
4. Sizce sosyal bilgiler dersinde tamamlayıcı değerlendirme gerekli midir? Neden?

Öğrencilere sorulan soruların cevapları tümevarımsal içerik analizi kullanılarak kodlanmıştır. Öğrencilerin verdikleri cevaplar kodlanmış ve yoruma ulaşılmıştır (Miles&Huberman 1994) .

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın problemlerine göre elde edilen sonuçlar aşağıda verilmektedir. Bu sonuçlar verilirken 108 Öğretmen adayının en çok vurguladıkları cümleler ya da kelimeler seçilmiştir. Kaç öğrencinin o ya da ona

benzer ifade kullandığı sayılarak frekans olarak yanına verilmiştir. Böylece tümevarımsal içerik analizi yapılarak tablolar öğrencilerin verdikleri cevaplardan oluşturulmuştur. Bunun yanında görüşmelerde kullandıkları sözlerden bazıları tabloların altında yorum sırasında verilmektedir.

Çalışmanın birinci problemi ile ilgili sonuçlar özet olarak kodlanmış ve aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 Tamamlayıcı Değerlendirme Kavramını Algılama konusunda Öğretmen Adaylarının Görüşleri İle ilgili Kodlar(N: 108)

Kodlar	Frekanslar
Not amaçlı sınavların dışındaki değerlendirmeler	95
Öğrencinin aktif olduğu değerlendirmeler	81
Süreç değerlendirmesi	87
Çok boyutlu değerlendirme	56
Dersin her şamasında yapılabilen değerlendirme	42
Öğrencinin kendisini ifade etmesini sağlayan değerlendirme	48
Öğrenciye bilgiyi buldurucu değerlendirme	22
Eğlenceli değerlendirme	73
Görsel değerlendirme(resim, aasetat, slayt vb.)	38
Öğrencinin bilgileri kendisinin oluşturduğu değerlendirme	32
Kavramlar arası ilişki kurulan değerlendirme	24
Düşünmeyi sağlayan değerlendirme	18
Öğrenci merkezli eğitim	45
Kısıtlı bir süreçte yapılmayan değerlendirme	40
Öğrencinin kendisini değerlendirmesini içerir	25
Esnek değerlendirme	18
Öğrencilerde işbirliğini geliştiren değerlendirme	33
Performans değerlendirmesidir	42

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirme kavramını algılamada en çok vurguladıkları cümle not amaçlı sınavların dışındaki değerlendirmelerdir. Bu görüşlerini süreç değerlendirmesi, öğrencinin aktif olduğu değerlendirme, eğlenceli değerlendirme, çok boyutlu değerlendirme ve öğrencinin kendisini ifade etmesini sağlayan değerlendirme

takip etmektedir. Diğer cümlelerde bu çok tekrarlanan cümleleri destekleyicidir. Bu çok tekrarlanan cümlelerden öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirme kavramının özünü çoğunluğunun kavramış olduğu anlaşılabilir. Görüşme yapılan öğrencilerden bazılarının görüşleri aşağıda verilmektedir:

“Tamamlayıcı değerlendirme not verme amacı güdülmeyen yapılan değerlendirmedir. Ders sürecince yapıldığı için daha çok verim alınır. Öğrencinin konuyu kavrayıp kavramadığı anında tespit edilir”, “Öğrencinin kendinin aktif olduğu, bilgileri kendisinin oluşturduğu değerlendirmedir”.

“Tamamlayıcı değerlendirme, performans değerlendirme, proje, yazılı raporlar, öğrencinin ürün dosyası gibi şeylerdir. Not amacı gütmeyen öğretilen konunun öğrenci tarafından ezberin dışında anlayarak öğrenilmesine dayanan ders başında, ortasında veya sonunda öğretmen önderliğinde öğrenciler tarafından gerçekleştirilen bilgiyi ve öğrenme düzeyini ölçme metodudur”

Aşağıda ikinci problemle ilgili bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirmeyi nasıl hazırladıkları konusundaki görüşleri İle İlgili Kodlar(N: 108)

Kodlar	Frekanslar
Görsel değerlendirme	28
Bedensel etkinlikler yoluyla değerlendirme	36
Materyaller hazırlama	52
Bulmacalar	26
Oyunlar	30
Çoktan seçmeli testler	22
Boşluk doldurmalar	16
Yarışma	44
Grup çalışması	68
Slayt hazırlama	55
Asetat hazırlama	45
Sözel değerlendirme	42
Yazılı değerlendirme	65
Drama	32

Kavram haritası	26
Yap- boz	40
Çalışma kağıtları oluşturma	35
Cırt cırtlı yapıştırmalar	24
Üç boyutlu materyal hazırlama	35
Kelime avları	16
Eğlenirken öğrenme	72
Proje hazırlama	24
Bilgisayarda sunu hazırlama	52
Film gösterisi izlenimleri	14
Görüşme	26
Soru zarfları	47
Gruba pekiştireç verme	25
Öz değerlendirme formu	61
Öğrenci ürün dosyası	57
Gözlem formu	31
Fıkra evi	6
Kompozisyon yazma	21

Tablo 2 öğretmen adaylarının hazırlamış oldukları tamamlayıcı değerlendirmelerin çeşitliliğini göstermektedir. Hazırlama sürecinden zevk aldıkları ve eğlendikleri çoğunluğunun eğlenmeden bahsetmesinden anlaşılmaktadır (N:72). En çok hazırladıkları değerlendirmeler frekanslardan da anlaşılabileceği gibi grup çalışması, yazılı değerlendirme, öz değerlendirme formu, öğrenci ürün dosyası, slayt hazırlama, bilgisayarda sunu hazırlama ve soru zarflarıdır. Verilen cevaplardan öğretmen adaylarının geleneksel testlerde hazırladıkları, fakat çoğunlukla tamamlayıcı değerlendirmenin çok farklı yollarını kullandıkları görülmektedir. Öğrenci görüşmelerinden örnekler aşağıda verilmektedir:

“Kartondan yapıştırmalı bir materyal hazırladık. Hazırladığımız materyalde öğrenci kavram haritasını kendisi oluşturuyor ve böylece kendisi öğreniyor, öğrendiklerini pekiştiriyor”

“Elma Kızartmaca Adlı Bir Oyun Hazırladık. Her grup için bir ağaç simgesi kullandık ve sınıfı üç gruba böldük. Bilen grubun beyaz elmalarını kırmızıya boyadık. Oyun bittiğinde en çok kırmızı elması olan grubu 1. seçtik”, “Biz devletlerin yap-boz şeklinde haritasının yaptık. Birde öğrencilere öz değerlendirme formu dağıttık”, “ Biz tamamlayıcı değerlendirme olarak yarışma yapmıştık. Önce sınıfı ikiye ayırdık. Sonra ayrılan gruplardan üçer tane temsilci tahtada karşılıklı konulan maslara yerleştirildi. Soru soruldu. Gruplar ellerindeki oyuncakları öttürerek soruya cevap verdiler. Böylece rekabet ile oyun birleştirilerek eğlenceli bir değerlendirme yapıldı”

“ Dersimizde drama ve bulmaca yaptık. Konunun en önemli yerlerini öğrencilerin drama etmesini istedik. Dersin sonunda da bulmaca ile öğrencilerin performanslarını arttırdık”.

Üçüncü probleme ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. Öğretmen adaylarının Geleneksel değerlendirmeye (GD) göre Tamamlayıcı değerlendirmenin (AD) üstün ve eksik yönleri konusundaki görüşleri ile ilgili kodlar (N:108)

Kodlar	Frekanslar
G D aktif olmayanlarda başarılı olabiliyor.	18
Tekrar ve kalıcılık için AD gerekli	35
TD Öğrencinin kendine olan güvenini artırır.	24
GD öğretmen aktif	45
TD hem öğretmen hem de öğrenci aktif	62
GD ürün odaklıdır	75
TD süreç odaklıdır	82
GD kağıt- kalem testleri, klasik sınavlar vardır.	78
TD çok boyutlu ödev ve performans çalışmaları istenir	80
GD geri bildirim notla yapılır	16
TD süreçte öğrenciye geribildirim yapılarak bilgi verilir.	16
GD sayılar ve semboller vardır.	12
TD puanlama ve değerlendirme farklı şekillerdedir.	12

GD öğrenciyi yargılayıcıdır	15
TD Öğrenciyi geliştiricidir.	15
TD etkinlikler yoluyla yapılır.	38
TD öğrenciyi çok yönlü tanımayı sağlar	42
TD öğrenci merkezlidir	28
TD çok zaman alıcıdır.	33
TD için grup çalışması varsa organize bozukluğu olabilir	14
GD öğrenci kendini ifade edemeyebilir	56
TD sınıfta gürültü olabilir.	35
TD birden fazla zeka türündeki başarı ölçülebilir.	21
TD Öğrencinin kontrolü zor olabilir	34
TD öğrenciyi uzun sürede değerlendirme şansı verir	42
TD hazırlamak biraz zahmetlidir	36
TD öğrenciler öğretmen rehberliğinde kendileri değerlendirme hazırlıyorlar.	72
TD öğrenciler tüm yeteneklerini sergileyebilir	18
GD kesin kurallar çerçevesinde yapılır	23
AD esnektir	23

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının geleneksel değerlendirme ile tamamlayıcı değerlendirme arasında karşılaştırma yaptıkları görülmektedir. Bu verilere göre TD en üstün yönleri şöyle sıralanabilir: Süreç odaklı olması, çok boyutlu ödev ve performans çalışmalarını istemesi, öğretmen rehberliğinde öğrencinin değerlendirme hazırlaması ve hem öğretmen hem de öğrencinin aktif olabilmesidir. Zayıf yönleri ise verilen cevaplardan şu şekilde özetlenebilir: Hazırlamanın zahmetli olması, uzun zaman alması, öğrenci kontrolünün zor olabilmesi, gürültü olabilmesi, grup çalışmalarında organize bozukluğu olabilmesidir. Adayların görüşlerinden bazıları aşağıda verilmektedir:

“TD öğrencinin daha fazla yönlerini keşfetmemizi sağlar. Öğrencinin eğilimleri, yetenekleri ve hangi alanda daha başarılı onu anlarız”

“TD öğrenci merkezli olduğu için öğrencinin bilgiyi anlaması ve öğrenmesi daha etkili olur. Tek eksik yanı bence biraz zaman alması ve grup oluşturulacaksa organize bozukluğu olmasıdır”

“GD çok kısa bir periyodu kapsamaktadır. Öğrenci başarılı olamayabilir. Oysa AD uzun bir zaman sürecini kapsadığı için yanlıgı payı azdır”

“GD not verme amacı olduğundan öğrenme zihinde ezberleme olayına döner. Fakat tamamlayıcı değerlendirmede eğlendirirken çalışma vardır. Unutmak daha zordur.”

Aşağıda dördüncü problemle ilgili veriler Tablo 4’de verilmektedir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının Sosyal bilgiler dersinde tamamlayıcı değerlendirmenin gerekliliği konusundaki görüşleri ile ilgili kodlar (N: 108)

Kodlar	Frekanslar
Gereklidir	108
Sosyal bilgilerde konular birbiri ile bağlantılıdır.	20
Kalıcı öğrenmeyi sağlar	62
Kolay unutmayı engelleyebilir	62
Görsellik açısından zenginlik sağlar	54
Öğrenciyi eğlendirebilir	85
Sosyal bilgiler hayatımızla iç içedir. TD sayesinde hayat öğrenilebilir.	68
Çok farklı yollarla bilgileri pekiştirir.	44
Kavramlar ve genellemeler arasında ilişki kurulabilir	31
Öğrenmeyi üst seviyeye çıkarabilir	56
Öğrenciyi kendi ilgi ve eğilimlerine göre değerlendirir.	73
Bütün derslerde kullanılmalıdır.	55
Öğrencileri derse motive eder	41
Sosyal bilgiler dersi sözel bir derstir	96
TD sayesinde öğrenci ezberlemez, sıkılmaz ve unutmaz	81

Tablo 4’e göre, Öğretmen adaylarının hepsi tamamlayıcı değerlendirmenin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasını gerekli bulmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin sözel bir ders olduğu belirtilmiştir. Sıkıcılığını gidermek için tamamlayıcı değerlendirmenin gerekli olduğu çoğunluk tarafından belirtilmiştir. TD kullanma nedenleri olarak öğrenciyi eğlendirebilmesi, ezberlemeyi önlemesi, sıkılmayı ve unutmayı engellemesi, öğrenciyi kendi ilgi

ve eğilimlerine göre değerlendirebilmesi, hayatla iç içe olmayı sağlaması, kalıcı öğrenmeyi sağlaması, öğrenmeyi üst seviyeye çıkarabilmesi ve görsel zenginlik sağlaması en çok tekrarlanan görüşlerdir. Diğer görüşler bu görüşleri desteklemektedir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden örnekler aşağıda verilmektedir:

“TD gereklidir. Çünkü sosyal bilgiler dersinde bir çok olgusal bilgi vardır. Olgusal bilgi ne kadar iyi öğrenilirse öğrenci kavramlar ve genellemeler arasında o derece iyi ilişkiler kurar. TD de öğrenci bilgiyi kendisi elde ettiği ve bilgileri kendine göre yorumladığı için bilgiler çok iyi bir şekilde belleğe depo edilir. Böylece bilgilerin unutulmaması sağlanır”

“Bence sosyal bilgiler dersinde TD kesinlikle gereklidir. Çünkü bu ders hatırdan çabuk silinebilecek bir alt yapıya sahiptir. Ancak değerlendirme eğlendirici ve görsel olunca akılda daha çabuk kalacaktır”

“...Klasik değerlendirmeyi yarış atlarına benzetebiliriz. TD ise, değişik bakış açılarından, değişik zekalara hitap eden bir değerlendirme”

“Bence sosyal bilgiler dersinde TD gereklidir. Çünkü sosyal bilgiler dersi sözel bir derstir. Sözel dersler genellikle çabuk öğrenilir ve çabuk unutulur. Ya da öğrenci ezberler. Öğrenci bazen de sadece not için çalışır. İşte bu noktada TD kullanarak konunun tam anlaşılıp anlaşılmadığını, not kaygısı olmaksızın eğlenceli bir şekilde ölçmeliyiz”.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre, öğretmen adayları için tamamlayıcı değerlendirmenin sosyal bilgiler dersi için gerekli görüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmen adayları kendileri tamamlayıcı değerlendirmeler hazırlamışlardır. Böylece tamamlayıcı değerlendirme sürecini yaşayarak öğrenmişlerdir. Adeta bir değerlendirme uzmanı gibi tamamlayıcı değerlendirmeyi kavram olarak tanımlayabilip, geleneksel ölçme ve değerlendirmelerle karşılaştırabilmişlerdir. Kavramsal anlamda öğretmen adaylarında meydana gelen değişme bu çalışma ile gözlenebilmektedir. Uygulamalı dersler almaları ve tamamlayıcı değerlendirmeyi sosyal bilgilerde uygulamaları öğretmen adaylarının değerlendirmeye bakış açılarını

zenginleştirmiş, gerek ürüne gerekse sürece dayalı değerlendirmenin gerekliliğini vurgulamışlardır.

En önemli bulgulardan birisi tamamlayıcı değerlendirmenin öğrencilerin duygularına hitap edebilmesidir. Özellikle eğlendirici yönü, öğrencilerin aktif olmaları vb. vurgulanmıştır. Sosyal bilgiler hayatla iç içe bir ders olduğu için duygusal olarak öğretmen adaylarının tamamlayıcı değerlendirmenin önemine inanmaları öğrenmenin kalıcılığı, yaygınlaşması ve kalıcılığı açısından gereklidir.

Tamamlayıcı değerlendirme üzerinde son yıllarda önemle üzerinde durulan bir konudur. Ancak öğretmenlerin benimsemeleri ve uygulamaları zenginleştirmeleri zaman alacaktır. Bu anlamda kavramsal algılama ve değişim açısından çalışmanın katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Araştırmanın sonucunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. Tamamlayıcı değerlendirme yoluyla sosyal bilgiler dersi daha kalıcı ve çok yönlü öğrenmeyi sağlayan bir ders haline gelebilir. Sosyal bilgiler dersinde TD kullanımı konusunda öğretmen yetiştirme programlarında uygulamalı eğitim verilmelidir. Öğretmen adayları mutlaka kendileri tamamlayıcı değerlendirmeler hazırlayarak kalıcı olarak TD yi öğrenmelidir.
2. Yeni program konusunda öğretmenler özellikle TD konusunda kendilerini yetersiz hissedebilirler. Çünkü geleneksel sınav türlerini yaygın olarak şimdiye kadar kullanmışlardır. Bu nedenle mevcut öğretmenlere TD konusunda hizmet içi eğitim verilmelidir.
3. Tamamlayıcı değerlendirme konusunda klavuz kitaplar hazırlanmalı ve MEB ve Öğretmen yetiştiren kurumlara gönderilmelidir.
4. TD ile ilgili uygulamalı araştırmalar yapılmalı ve sonuçları yayınlara ve bildiriler yoluyla duyurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akay, C. (2005) “Ortaöğretim İngilizce Dersinde Okuma ve Yazma Becerilerinin Kazandırılmasında Oluşturmacılık (Constructivism) Temelli Sosyal Etkileşim Modelinin Öğrenciler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi” Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi
- Arslan, A. (2004). “Oluşturmacı (Constructivist) yaklaşıma dayalı İşbirlikli öğrenmenin İlköğretim sosyal Bilgiler Dersindeki Etkileri”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara:YÖK, Dünya Bankası Millî Eğitim Geliştirme Projesi.
- Güngör, S. (2005) “Ortaöğretim Geometri Dersi Üçgenler Konusunun Öğretilmesinde Oluşturmacı (Constructivism) Yaklaşıma Dayalı Elle Yapılan Materyaller ve Portfolio Hazırlamanın Etkisi” Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi
- Henson, K. T. (2001). **Curriculum Planning Integrating Multiculturalism, Constructivism and Education Reform**. McGraw-Hill Higher Education.
- Kauchak, D. P. ve Egen, P. D. (2003). **Learning and Teaching**. Allyn and Bacon.
- MEB. (2004). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı ve Klavuzu**. MEB Basımevi. Ankara

Yanpar Yelken, T./ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 2, (2006): 58-75

Miles, M.B., Huberman A.M.(1994). **Qualitative Data Analyses**. Sage publications Inc.

Parmaksız, R.Ş. (2004). “Aktif Öğrenme Stratejileri ve Tamamlayıcı Değerlendirme Yaklaşımlarının Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilirliği”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Sönmez, V. (1999) **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**. İstanbul: MEB Yayını.

Yanpar, T. (2001) a. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersinde Oluşturmacı (Constructivist) Yaklaşımın Öğrenciler Üzerindeki Çok Yönlü Etkisi Üzerine Niteliksel ve Niceliksel Bir çalışma. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi. Ereğli Eğitim Fakültesi.

Yanpar, T. (2001) b. "Oluşturmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Dersinde Bilişsel ve Duyuşsal Öğrenmeye Etkisi" **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi**, (1/2), 465-481.

Yanpar, T. (2005). "Öğretimde Planlama", “Öğretim Materyal ve Teknolojileri” **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Ed. Cemil ÖZTÜRK ve Dursun DİLEK, Ankara: Pegem Yay.